

*Monika Marcinkowska**

**DYSCYPLINA RYNKOWA
– CZYLI CZY PRYWATNY MONITORING
ZWIĘKSZA BEZPIECZEŃSTWO SYSTEMU BANKOWEGO**

1. WPROWADZENIE

Sprawozdawczość finansowa jest fundamentem, na którym opiera się proces alokacji kapitału, będący kluczowym elementem gospodarki rynkowej. U podstaw działania każdego rynku kapitałowego leży powszechny, równy i bezpłatny dostęp do informacji ujawnianych przez spółki publiczne¹.

Banki są podmiotami zaufania publicznego, toteż ich działalność podlega znacznie ostrzejszym regulacjom nadzorczym. Obok wszakże nadzoru instytucjonalnego, sprawowanego przez wyspecjalizowane organy państwowe, występuje także mechanizm nadzoru prywatnego, czyli tzw. dyscyplina rynkowa. Od wielu lat obserwowany jest wzrost nacisku na wzmocnienie tego filaru monitoringu działalności banków.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zarysu problematyki dyscypliny rynkowej: jej mechanizmów, warunków efektywnego wykonywania prywatnego nadzoru oraz regulacji prawnych, które ułatwiają uczestnikom rynku wypełnianie tej funkcji. Stawiam tu hipotezę badawczą, stanowiącą, że funkcjonowanie prywatnego monitoringu banków – po spełnieniu fundamentalnych warunków – pozytywnie wpływa na zwiększenie bezpieczeństwa systemu bankowego.

2. PRZYCZYNY REGULOWANIA DZIAŁALNOŚCI BANKÓW

Banki są podmiotami, wymagającymi szczególnego nadzoru. Według Ricardo, konieczność regulacji wynika już z samego faktu, iż banki wykorzystują w toku swych operacji cudze pieniądze². W teorii ekonomii funkcjonują

* Dr hab., adiunkt w Katedrze Finansów i Bankowości UŁ.

¹ M. Andrzejewski, *Rachunkowość a ujawnianie informacji przez spółki giełdowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 19.

² Cyt. za: O. McDonald, K. Keasey, *The Future of Retail Banking in Europe. A View from the Top*, John Wiley & Sons, Chichester 2002, s. 5.

dwa wyjaśnienia regulowania instytucji finansowych: teorie altruistyczne (korzyści publicznych) traktują regulacje jako instrumenty, poprzez które państwo zwiększa uczciwość i wydajność w społeczeństwie; teoria kosztów agencyjnych odnotowuje, iż w wielostronnych relacjach rosną konflikty i problemy koordynacyjne, a wprowadzanie regulacji daje możliwość zwiększania jednego sektora społeczeństwa (gospodarki), kosztem innych³. Na ogół podaje się dwa podstawowe powody wprowadzania regulacji bankowych, są nimi: ryzyko kryzysu systemowego i brak możliwości monitorowania banków przez deponentów⁴.

Wprowadzanie regulacji kształtujących zasady funkcjonowania banków wynika z odpowiedzialności państwa za kształtowanie podstaw funkcjonowania systemu finansowego – istotnego składnika gospodarki narodowej. Pomimo znacznego rozwoju standardów i mechanizmów nadzoru bankowego i jednoczesnego stosowania kilku szczebli kurateli, nie istnieje model, który mógłby zagwarantować bezpieczne funkcjonowanie banków⁵.

Regulacja banków dotyczy przede wszystkim:

- a) licencjonowania jego działalności;
- b) ograniczania rodzaju czynności wykonywanych przez banki;
- c) ograniczania ryzyka podejmowanego przez banki;
- d) funkcjonowania systemu gwarantowania (ubezpieczania) depozytów;
- e) możliwości sprawowania kontroli nad bankami przez instytucje nadzorcze i wywierania na nie presji;
- f) wprowadzenia szczególnych zasad rachunkowości i obowiązku ujawniania przez banki informacji o prowadzonej działalności i wynikach finansowych.

Ostatni z wymienionych elementów jest czynnikiem umożliwiającym kontrolowanie działalności banków zarówno przez powołane do tego instytucje nadzorcze, jak również przez wszelkie inne zainteresowane strony. Czynniki ów umożliwia zatem nie tylko funkcjonowanie nadzoru instytucjonalnego, ale także dyscypliny rynkowej.

3. MECHANIZMY FUNKCJONOWANIA DYSCYPLINY RYNKOWEJ

Dyscyplina rynkowa oznacza, że podmiot posiada interesariuszy z sektora prywatnego, którzy mogą ponieść straty finansowe na skutek decyzji tego podmiotu i którzy mogą „dyscyplinować” ów podmiot, czyli wpływać na

³ Por. E. J. Kane, *Ethical Foundations of Financial Regulation*, „NBER Working Paper”, April 1997, No. 6020.

⁴ J. A. C. Santos, *Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory*, „Financial Markets, Institutions and Instruments” 2001, Vol. 10, No. 2.

⁵ Szerzej na temat form i modeli nadzoru bankowego: M. Dewatripont, J. Tirole, *The Prudential Regulation of Banks*, The MIT Press, Cambridge, London 1999; T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *Bank Supervision and Corporate Finance*, „NBER Working Paper”, April 2003, No. 9620.

jego postępowanie⁶. Dyscyplina rynkowa jest utożsamiana z nadzorem sprawowanym przez wierzycieli i właścicieli, jako że ich działania zmierzają do łagodzenia ponoszonego ryzyka. Podmiotami mogącymi sprawować rynkowy nadzór nad bankiem są posiadacze jego akcji notowanych na giełdzie, obligacji lub innych dłużnych papierów wartościowych, pożyczkodawcy (w szczególności podmioty udzielające pożyczek podporządkowanych), a także ci deponenci, których wkłady nie są objęte systemem gwarantowania (ubezpieczania) depozytów.

Uczestnicy rynków analizują i oceniają działalność banków, podejmowane przez nie ryzyko i generowane efekty finansowe. Rynkowy nadzór nad bankami sprawowany jest poprzez udostępnianie prywatnych funduszy (kapitały finansujące działalność) oraz opłatę wymaganą za ich użyczenie (koszt kapitału). Zła ocena banku skutkować może zwiększeniem kosztu kapitału oraz ograniczeniem finansowania (gdy rynek uzna, że działalność banku jest zbyt ryzykowna). Celem dyscypliny rynkowej jest ograniczenie ponoszenia przez banki nadmiernego ryzyka, ochrona przed manipulacjami oraz niedoszacowaniem ryzyka⁷.

Sprawowanie prywatnego nadzoru nad podmiotami działającymi w sektorze poddanym tak silnym regulacjom nadzorczym uważane jest często za pomysł paradoksalny⁸ – jak bowiem prywatni inwestorzy mogą sprostać zadaniu nadzorowania banków w sposób bardziej efektywny, niżli to czynią państwowe i środowiskowe instytucje nadzorcze?! Na rozwiniętych rynkach dyscyplina rynkowa jest jednak uważana za nieodzowny składnik systemu nadzoru. Jest ona postrzegana jako czynnik komplementarny, nie zaś substytucyjny wobec nadzoru instytucjonalnego. Dyscyplina rynkowa stanowi swoistą „pierwszą linię obrony” dla nadzorców bankowych⁹ – dzięki wczesnej obserwacji niepokojących sygnałów, działania naprawcze mogą zostać podjęte odpowiednio szybko, co potencjalnie zwiększy ich skuteczność.

Założenia dyscypliny rynkowej mają bardzo prostą konstrukcję. Uczestnicy rynku wywierają na bank presję, kształtując jego decyzje odnośnie do struktury kapitału oraz zaangażowania funduszy. W konsekwencji ryzyko ponoszone przez bank ulega ograniczeniu i dostosowaniu do wymagań stawianych przez uczestników rynku. Działania takie przekładają się na zwiększoną stabilność całego systemu bankowego. Niekiedy podkreśla się nawet, że instytucjonalny

⁶ FRS Study Group on Disclosure, *Improving Public Disclosure in Banking*, „Staff Study”, March 2000, No. 173, Federal Reserve System.

⁷ H. Benink, C. Wihlborg, *The New Basel Capital Accord: Making It Effective with Stronger Market Discipline*, „European Financial Management” 2002, Vol. 8, No. 1.

⁸ F. C. MacLachlan, *Market Discipline in Bank Regulation* 2002, „Independent Review” 2001, Vol. 6, Issue 2.

⁹ J. J. Sijben, *Regulation versus Market Discipline in Banking Supervision: An Overview – Part 2*, „Journal of International Banking Regulation” 2002, Vol. 4, No. 1.

nadzór bankowy wiele zyskuje dzięki funkcjonowaniu dyscypliny rynkowej, a regulatorzy powinni w większym stopniu na niej polegać przy tworzeniu norm obowiązujących banki¹⁰, a także stymulować udostępnianie przez banki adekwatnych informacji¹¹.

Podstawą dyscypliny rynkowej o najbardziej fundamentalnym znaczeniu jest posiadanie przez uczestników rynku aktualnych informacji na temat sytuacji finansowej i ryzyka ponoszonego przez banki. Szereg inicjatyw promuje zatem przejrzystość (transparentność) banków. Przejrzystość jest jednym z najważniejszych postulatów wysuwanych pod adresem tych podmiotów. Zapewnia ona dostarczenie uczestnikom rynku wszystkich informacji niezbędnych do właściwej oceny banku i podjęcia adekwatnych decyzji inwestycyjnych.

Transparentność, czyli uczciwe, szczerze, odpowiedzialne i terminowe ujawnianie przez spółkę wszystkich istotnych informacji, postrzegana jest jako kluczowy czynnik umożliwiający interesariuszom właściwą, pełną ocenę przedsiębiorstwa. Pojawiają się stwierdzenia, że przejrzystość jest koniecznym warunkiem do właściwego funkcjonowania efektywnych rynków¹². Często podkreśla się nawet, że przejrzystość oznacza, iż nie powinno być wielkiej różnicy między informacjami stosowanymi wewnątrznie do oceny wyników działalności spółki a informacjami publikowanymi dla zewnętrznych użytkowników¹³.

Bazyłejski Komitet Nadzoru Bankowego definiuje przejrzystość jako „publiczne ujawnianie wiarygodnych i aktualnych informacji, które umożliwiają ich użytkownikom dokonanie właściwej oceny kondycji finansowej banku, jego wyników, prowadzonej działalności, profilu ryzyka i praktyki zarządzania ryzykiem”¹⁴. Zgodnie z tą definicją, przejrzystość jest osiągnięta poprzez dostarczanie aktualnych, dokładnych, stosownych i wystarczających ujawnień informacji natury kwantytatywnej i kwalitatywnej, opartych na należyście zastosowanych właściwych zasadach pomiaru.

Wraz z ewolucją bankowości i rynków finansowych, zmiany ulegają także wymogi informacyjne względem banków: rozszerzeniu ulegają tak rodzaj, jak i zakres informacji, których publikacja jest wymagana. Zakres sprawozdawczości finansowej banków jest znacznie szerszy, aniżeli w przypadku

¹⁰ J. Seiberg, D. Anason, *Greenspan: Regulators Should Rely More on Market Discipline*, „American Banker” 1997, Vol. 126, Issue 84.

¹¹ A. Greenspan, *Harnessing Market Discipline*, „Region” (Federal Reserve Bank of Minneapolis) 2001, Vol. 15, Issue 3.

¹² Szerzej na temat znaczenia przejrzystości dla funkcjonowania rynków: *Transparency and Market Fragmentation. Report from the Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions*, IOSCO, November 2001.

¹³ *Business Transparency in a Post-Enron World*, „CIMA Executive Briefing”, August 2002.

¹⁴ BCBS, *Enhancing Bank Transparency. Public Disclosure and Supervisory Information that Promote Safety and Soundness in Banking Systems*, October 1998.

podmiotów niefinansowych. Wynika to ze specyfiki instytucji finansowych – nade wszystko z różnorodności realizowanych transakcji oraz ze skali i zróżnicowania podejmowanego ryzyka i konieczności zachowania adekwatności kapitałowej¹⁵.

Wymogi informacyjne banków wynikają z kilku źródeł:

- a) prawa bilansowego (przepisów ustawy o rachunkowości i aktów wykonawczych);
- b) regulacji giełdowych;
- c) regulacji nadzorczych.

Na kształtowanie powyższych norm mają wpływ także organizacje bankowe i środowiskowe. W wielu przypadkach zakres ujawnień jest ponadto dobrowolnie rozszerzany przez same banki, świadome znaczenia roli dla oceny ich działalności.

Kwestią o fundamentalnym znaczeniu, budzącą wielką troskę zarówno uczestników rynków, jak i ich regulatorów, jest jakość sprawozdań finansowych i innych informacji przekazywanych przez banki. Gwarancją jakości informacji finansowych jest opinia wyrażona przez biegłego rewidenta, który – jako niezależny ekspert – uwiarygodnia zawartość sprawozdań finansowych, zaświadcza, że zostały one sporządzone w sposób prawidłowy i rzetelny oraz że w sposób wiarygodny przedstawiają sytuację majątkową i finansową banku.

Cechy jakościowe sprawozdań finansowych – czyli cechy, jakimi winny charakteryzować się sprawozdania, by przekazywać prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji majątkowej i finansowej podmiotu – zdefiniowane są w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości¹⁶. Uchwalone przez Komitet MSR (IASB) *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* wymieniają cztery podstawowe cechy jakościowe sprawozdań finansowych:

- a) zrozumiałość;
- b) przydatność;
- c) istotność;
- d) wiarygodność.

Łatwość zrozumienia sprawozdania przez użytkowników jest wymogiem oczywistym: skoro lektura sprawozdania umożliwia podejmowanie decyzji gospodarczych, niezbędną jest konieczność zawarcia w nim treści zrozumiałych

¹⁵ Szerzej na temat pożądanego zakresu sprawozdawczości banków: M. Marcinkowska, *Reporting by Banks – A Need for Enhanced Transparency*, [w:] M. Dobii (red.), *General Accounting Theory. In statu nascendi*, M. Dobii, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2003.

¹⁶ IASB, *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*, [w:] *International Financial Reporting Standards 2003*, International Accounting Standards Board, London 2003.

dla odbiorcy. Pojawia się tu wszakże problem uzgodnienia pewnego założenia co do niezbędnej wiedzy, w jaką winien być wyposażony przeciętny czytelnik, by sprawozdanie nie musiało uwzględniać podręcznika do rachunkowości. Zakłada się mianowicie, że użytkownicy posiadają wystarczającą wiedzę z zakresu biznesu, działalności gospodarczej i rachunkowości oraz wykazują chęć uważnego zapoznania się z prezentowanymi informacjami.

Przydatność (użyteczność) informacji przejawia się ich wpływem na podejmowane przez użytkowników decyzje gospodarcze. Tu rodzi się szerszy problem związany z istotą rachunkowości: przedstawia ona przede wszystkim obraz historyczny (skutki przeszłych zdarzeń), użytkownikom w dużej mierze potrzebne są zaś informacje o charakterze prospektywnym i prognostycznym. Rodzi to konieczność zawarcia w sprawozdaniu dodatkowych ujawnień i opisów. O przydatności informacji decyduje częstokroć sam jej charakter, w innych zaś dodatkowo także istotność. Informacje są istotne, jeśli ich pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzje podejmowane na podstawie sprawozdań.

Wiarygodność informacji oznacza, iż są one wolne od istotnych błędów i zniekształceń, są bezstronne i użytkownicy mogą być pewni, że wiernie odzwierciedlają to, czego można by od nich oczekiwać. Ze spełnieniem tego postulatu sprawozdania finansowe radzą sobie na ogół najslabiej.

Wiarygodność informacji warunkowana jest kilkoma czynnikami, należy tu wymienić:

- a) wierne odzwierciedlenie;
- b) przewagę treści nad formą;
- c) neutralność;
- d) zasadę ostrożnej wyceny;
- e) kompletność.

Zatem aby informacje były wiarygodne, muszą wiernie odzwierciedlać wszystkie zdarzenia; oczekuje się, że sprawozdanie przedstawia prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji finansowej i majątkowej spółki. Pojęcie to jest wszakże trudne do zdefiniowania, a ponadto niełatwo jest osiągnąć konsensus w kwestii tego, jakie zasady wyceny i prezentacji są najbardziej właściwe do ujęcia danego zdarzenia w systemie rachunkowości.

Istnieje wszakże zgodność, że wierne odzwierciedlenie zdarzeń wymaga prezentacji ich treści ekonomicznej i gospodarczej, a nie jedynie tej, która wynika z zastosowanej formy prawnej.

Neutralność informacji jest cechą bodaj najtrudniejszą do spełnienia. Wymaga się, by sprawozdania były bezstronne. O bezstronności możemy mówić wówczas, gdy przy wyborze konkretnych zasad i metod wyceny oraz prezentacji zdarzeń, osoby odpowiedzialne za rachunkowość kierują się jedynie wymogiem prezentacji prawdziwego i rzetelnego obrazu i nie biorą pod uwagę wpływu konkretnych alternatyw na kształt sprawozdań.

Wymaga się ponadto, by sprawozdania finansowe były skutkiem uwzględnienia rozważań przy stosowaniu subiektywnych ocen potrzebnych do dokonania oszacowań w warunkach niepewności. Oznacza to zatem stosowanie zasady ostrożnej wyceny.

Wiarygodność sprawozdania może zostać osiągnięta tylko wówczas, gdy informacje będą kompletne; pominięcie jakichś danych może bowiem czynić sprawozdanie niewiarygodnym i nieużytecznym.

Istotnym dla jakości informacji aspektem jest także ich porównywalność, tj. cecha umożliwiająca porównanie sprawozdań podmiotu z różnych okresów, a także porównanie go ze sprawozdaniami innych podmiotów. Czynnik ten warunkuje możliwość dokonania oceny i interpretacji sytuacji majątkowej i finansowej podmiotu. By warunek ów mógł być spełniony, prawo bilansowe formułuje pewne zasady rachunkowości, wspólne dla wszystkich jednostek. Dodatkowo pojawia się wymóg, by spółka stosowała przyjęte zasady w sposób ciągły (a w przypadku ich zmiany zaprezentowała jej charakter i skutki).

Łączne spełnienie wszystkich z wymienionych warunków napotyka często na trudności. Sam IASC świadom jest istniejących ograniczeń przydatności i wiarygodności informacji. Wymienia tu trzy kwestie:

a) terminowości informacji – ograniczeń wynikających z konieczności prezentacji informacji aktualnych;

b) kosztów informacji – koszty wygenerowania informacji nie powinny przewyższyć korzyści z nich płynących;

c) wyważenie cech jakościowych – względne znaczenie poszczególnych cech sprawozdania musi być każdorazowo ocenione.

Konsekwencją posiadania przez sprawozdanie finansowe powyższych cech jakościowych oraz zastosowanie właściwych standardów rachunkowości jest to, że przedstawia ono prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji majątkowej i finansowej podmiotu – stanowi rzetelną prezentację informacji.

Wraz z rozwojem skomplikowanych instrumentów finansowych i strukturyzacji transakcji oraz skalą działalności i tempem realizacji transakcji, coraz częściej krytykowane są dotychczasowe standardy rachunkowości i promowane są w nich zmiany. Wśród zmian zachodzących w rachunkowości bankowej na pierwszy plan wysuwa się decyzja o wprowadzeniu zasady rynkowej wyceny aktywów i pasywów. Również i polskie prawo bilansowe – w ślad za rozwiązaniami promowanymi w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości – wymaga wyceny instrumentów finansowych (które przeważają w bilansie banku) w wartości rynkowej lub wartościach zbliżonych (tj. według wartości godziwej, będącej aproksymacją cen rynkowych lub według zamortyzowanego kosztu – zasady wyceny uwzględniającej rozliczenie w czasie przyszłych korzyści lub kosztów, z uwzględnieniem efektywnej stopy

procentowej)¹⁷. Większość uczestników rynków wypowiada się pozytywnie o informacjach rachunkowości uwzględniających aktualne ceny rynkowe¹⁸. Wycena rynkowa w lepszym bowiem stopniu pozwala ocenić faktyczną aktualną sytuację majątkową banku, a ponadto umożliwia realizację funkcji predykcyjnej sprawozdań, wskazując na możliwe przyszłe przychody i koszty związane z instrumentami finansowymi.

Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości prowadzi prace nad gruntowną nowelizacją standardu regulującego zakres ujawnień wymaganych od banków¹⁹. Dotychczasowe ustalenia poczynione w toku prac nad projektem standardu przewidują określenie wymogów minimalnych ujawnień związanych z ekspozycją na ryzyko (z uwzględnieniem poszczególnych jego rodzajów) oraz z funduszami własnymi i adekwatnością kapitałową, jak również zarządzaniem ryzykiem i kapitałem²⁰.

Nie brak opinii, że współczesna rachunkowość jest bardzo skomplikowana i coraz trudniej jest spełnić postulat zrozumiałości sprawozdań, rozumianej jako możliwości zrozumienia informacji przez przeciętnego użytkownika. Dobre zrozumienie informacji rachunkowości wymaga obecnie bardzo dobrej orientacji w rozbudowanych przepisach, regulacjach i standardach, a także dostępu nie tylko do samych sprawozdań i towarzyszących im not, ale i bardziej szczegółowych analiz i wyjaśnień, dostarczonych przez kierownictwo analizowanego podmiotu.

Ułatwieniem dla sektora prywatnego w monitorowaniu banków jest poddanie banków ocenie niezależnych, uznanych agencji ratingowych.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 roku w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, DzU 2001, nr 149, poz. 1673 z późn. zm.; M. Marcinkowska, *Sprawozdawczość finansowa banków*, „Rachunkowość – Komentarze do Ustawy” 2003, nr 20 (107) oraz eadem, *Wycena aktywów i pasywów banku*, „Rachunkowość – Komentarze do Ustawy”, w druku.

¹⁸ Szerzej na temat wpływu wartości rynkowych w rachunkowości na dyscyplinę rynkową – F. R. Edwards, F. S. Mishkin, *The Decline of Traditional Banking: Implications for Financial Stability and Regulatory Policy*, „NBER Working Paper” 1995, No. 4993. Wprowadzenie wymogu pomiaru wartości godziwej instrumentów finansowych było szeroko promowane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego – szerzej patrz: Basel Committee on Banking Supervision, *Report to G7 Finance Ministers and Central Bank Governors on International Accounting Standards*, April 2000.

¹⁹ Zakres ujawnień, jakie winny znaleźć się w sprawozdaniach finansowych banków reguluje standard MSR 30: (International Accounting Standard IAS 30, *Disclosures in the Financial Statements of Banks and Similar Financial Institutions*, IASB, 1999); standard ten został zatwierdzony w 1990 r., a od tego czasu przechodził jedynie kosmetyczne zmiany – na ogół o charakterze porządkującym lub uwzględniającym wprowadzenie nowych standardów lub zmiany dotychczasowych standardów.

²⁰ International Accounting Standards Committee, *Disclosures of Risks Arising from and Other Disclosures Relating to Financial Instruments – Project Summary*, International Accounting Standards Committee Foundation, London, 15.08.2003.

Podmioty te – bazując na danych dostarczonych przez banki oraz swym wieloletnim doświadczeniu – dokonują wszechstronnej wnikliwej analizy sytuacji finansowej banku i potencjalnych zagrożeń oraz przypisują zestandaryzowane oceny. W niektórych posiadanie ratingu jest wymogiem nadzorczym.

4. PROMOCJA DYSCYPLINY RYNKOWEJ W NOWEJ UMOWIE KAPITAŁOWEJ („BAZYLEA II”)

Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (Basel Committee on Banking Supervision), działający przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych (BIS), publikuje szereg rekomendacji, zaleceń i tzw. „najlepszych praktyk” odnoszących się do różnych sfer zarządzania bankiem i podejmowanym przezeń ryzykiem. Celem tych działań jest propagowanie wiedzy i rozwój regulacji służących zwiększeniu bezpieczeństwa systemów finansowych oraz stabilności funkcjonowania banków. Jednym z dokumentów o najbardziej doniosłej roli jest tzw. „umowa kapitałowa”, regulująca kwestie związane z adekwatnością kapitałową banków. Od kilku lat prowadzone są prace nad nową wersją tego dokumentu, uwzględniającą potężne zmiany, jakie dokonały się zarówno w otoczeniu funkcjonowania banków, jak i w działaniu samych banków. Zmiany owe skutkują stałym zwiększaniem się skali oraz modyfikacjami ryzyka, jakie podejmują banki w swej działalności. „Nowa umowa kapitałowa” (New Capital Accord) uwzględnia zachodzącą ewolucję bankowości i rynków finansowych i zaostrza wymogi stawiane bankom w zakresie norm bezpieczeństwa. Konstrukcja umowy opiera się na trzech filarach²¹:

- a) filar pierwszy – minimalne wymogi kapitałowe;
- b) filar drugi – analiza nadzorcza;
- c) filar trzeci – dyscyplina rynkowa.

Komitet podkreśla, że dyscyplina rynkowa – dzięki zwiększonemu zakresowi ujawnień – stanowi jedną z fundamentalnych części umowy. W dokumencie tym podkreśla się potencjał dyscypliny rynkowej we wspomaganie regulacji kapitałowych i innych działań nadzorczych, w promowaniu bezpieczeństwa i stabilności banków oraz systemów finansowych. Dotychczasowe działania Komitetu utwierdziły go w przekonaniu, że dobrze zarządzane banki zyskują dzięki zwiększonej przejrzystości, a w ślad za nimi także deponenci i kredytobiorcy oraz ogólnie – system finansowy.

Komitet stara się przyczynić do rozwoju dyscypliny rynkowej poprzez ustanowienie wymogów dotyczących ujawniania informacji, które umożliwiły-

²¹ Banking Committee on Banking Supervision, *The New Basel Capital Accord. Consultative Document*, Bank for International Settlements, Basel, January 2001.

by uczestnikom rynku dokonanie oceny informacji na temat kapitału banku, narażenia na ryzyko, procesów oceny ryzyka, a tym samym – adekwatności kapitałowej instytucji²².

Projekt nowej umowy kapitałowej zawiera szereg rekomendacji i zaleceń dotyczących ujawniania przez banki informacji. Komitet zaznacza przy tym, że nadzór bankowy danego kraju może zwiększyć wymogi informacyjne, stosując dostępne mechanizmy wywierania wpływu na instytucje bankowe. Zakres wymaganych ujawnień oraz specyficzne wielkości, których ujawnienie będzie wymagane, zależne są od siły nadzoru (posiadanych uprawnień) oraz stwierdzonej nieefektywności dotychczasowych ujawnień.

Podkreśla się przy tym, że zakres ujawnień wymaganych przez trzeci filar umowy nie może stać w konflikcie z wymogami standardów rachunkowości, które – co do natury – mają szerszy zakres. Komitet współpracuje z przedstawicielami ciał regulacyjnych rachunkowości, starając się zapewnić zbieżność z ramami wymogów ujawnień. Jako że niektóre informacje przedstawiane przez banki w odpowiedzi na wymogi umowy mogą różnić się od informacji upublicznianych zgodnie z przepisami prawa bilansowego i giełdowego, każdorazowo wymagane jest wyjaśnienie tych różnic. Podkreśla się przy tym, że informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych oraz dodatkowych informacjach (np. sprawozdaniu z działalności) są bardzo pomocne w analizie informacji wymaganych przez nadzór.

Wybór środków przekazu i miejsca ujawnienia informacji wymaganych przez umowę jest pozostawiony w gestii kierownictwa banku. W odniesieniu do tych informacji, które wykraczają poza ramy statutowych ujawnień wymaganych przez prawo bilansowe, wymagane jest wskazanie, gdzie informacje owe są dostępne. Wśród dostępnych możliwości wymienia się np. publikację informacji na powszechnie dostępnej stronie internetowej banku lub publiczne udostępnienie informacji z raportów przekazywanych instytucjom nadzorczym. Warto przy tym podkreślić, że umowa nie stawia wymogu poddawania owych dodatkowych informacji badaniu przez biegłych rewidentów. Ponieważ podkreśla się, że wykorzystane dane powinny być zgodne z informacjami pochodzącymi z systemu rachunkowości (którym już towarzyszy opinia i raport niezależnego audytora), dodatkowa weryfikacja informacji nie jest już wymagana.

Podobnie jak to ma miejsce w standardach rachunkowości, umowa kapitałowa pozostawia bankom kwestie wyboru poziomu istotności informacji, których ujawnienie jest niezbędne. Zastosowano tu podejście identyczne jak choćby w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości: informacja jest uważana za istotną, jeśli jej pominięcie lub zniekształcenie mogłoby zmienić

²² Banking Committee on Banking Supervision, *The New Basel Capital Accord. Consultative Document*, Bank for International Settlements, Basel, April 2003.

lub wywrzeć wpływ na ocenę lub decyzje podejmowane na jej podstawie. Niezbędna jest zatem ocena istotności informacji w konkretnych okolicznościach. Komitet – przyznając, że nie jest możliwe ustalenie sztywnych kryteriów oceny, które nie byłyby podatne na manipulacje – pozostawia je swobodnym decyzjom banków.

Nadrzędną zasadą, promulgowaną przez umowę jest wymóg posiadania przez bank formalnej polityki w zakresie ujawniania informacji, zatwierdzonej przez radę nadzorczą. Polityka owa powinna wytyczać podejście banku do ustalania, które informacje będą dostępne publicznie oraz określać zasady kontroli wewnętrznej w procesie ujawniania informacji. Dodatkowo bank powinien wdrożyć proces oceny odpowiedniości ujawnień, uwzględniający kontrolę prawidłowości informacji i częstotliwość jej przeprowadzania.

Informacje, których ujawnienie jest wymagane umową kapitałową, mają dwojaki charakter: są to zarówno informacje ilościowe, jak i jakościowe. Informacje kwantytatywne, prezentujące dane ilościowe i wartościowe, są uzupełniane informacjami kwalitatywnymi, mającymi charakter opisowy, wprowadzający i uzupełniający.

Ogólnie można wyróżnić trzy grupy informacji, które winny być publikowane przez banki: zakres zastosowania, kapitał, narażenie na ryzyko. W ramach informacji na temat kapitału wyróżnia się dane o strukturze kapitału oraz adekwatności kapitałowej. Sekcja informacji poświęconych narażeniu na ryzyko uwzględnia szczegółowe informacje na temat poszczególnych rodzajów ryzyka: kredytowego, rynkowego, operacyjnego oraz ryzyka stopy procentowej w portfelu bankowym.

1. Zakres zastosowania:

a) informacje jakościowe: nazwa jednostki, do której odnoszą się wymogi umowy kapitałowej, opis różnic w podstawie konsolidacji między przepisami rachunkowości i bankowymi regulacjami nadzorczymi, ograniczenia transferu funduszy wewnątrz grupy;

b) informacje ilościowe: zagregowana kwota nadwyżki kapitałowej w podporządkowanych zakładach ubezpieczeń, uwzględniona w skonsolidowanych kapitałach grupy, zagregowana kwota niedoboru kapitału we wszystkich podmiotach podporządkowanych, nieuwzględniona w konsolidacji itd.

2. Struktura kapitałowa:

a) informacje jakościowe: ogólne informacje o warunkach poszczególnych instrumentów kapitałowych, szczególnie w odniesieniu do instrumentów innowacyjnych, skomplikowanych i hybrydowych;

b) informacje ilościowe: wartość poszczególnych składników funduszy podstawowych („funduszy warstwy pierwszej”), wartość ogółem funduszy uzupełniających („funduszy warstwy drugiej”) i kapitału krótkoterminowego („funduszy warstwy trzeciej”), kwoty pomniejszych funduszy, wartość funduszy własnych ogółem.

3. Adekwatność kapitałowa:

a) informacje jakościowe: ogólna charakterystyka podejścia banku do oceny adekwatności jego kapitału w odniesieniu do bieżącej i przyszłej działalności;

b) informacje ilościowe: wymogi kapitałowe z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, współczynniki kapitałowe (współczynnik wypłacalności oraz wskaźnik funduszy podstawowych).

4. Narażenie na ryzyko i jego ocena:

a) ogólne wymogi odnośnie do ujawnień jakościowych: dla wszystkich poszczególnych obszarów ryzyka bank musi opisać cele i politykę zarządzania nimi, uwzględniając: strategię i procesy, strukturę i organizację funkcji zarządzania ryzykiem, zakres i charakter systemów pomiaru i raportowania ryzyka, politykę zabezpieczania się i/lub łagodzenia ryzyka oraz strategię i procesy monitorowania efektywności zabezpieczeń/łagodzenia;

b) ryzyko kredytowe: ogólne ujawnienia, ujawnienia w podejściu standardowym i wewnętrznych ratingów, ryzyko instrumentów kapitałowych w portfelu bankowym, łagodzenie ryzyka, sekurytyzacja – m. in. opisy systemów pomiaru ryzyka, skala narażenia na ryzyko kredytowe, poziom historycznych strat i ich dystrybucja, wartość zabezpieczonych ekspozycji, wartość sekurytyzowanych ekspozycji itd.;

c) ryzyko rynkowe: ujawnienia w podejściu standardowym i w podejściu wewnętrznych modeli – opis modelu pomiaru ryzyka, wymogi kapitałowe, wartość zagrożona;

d) ryzyko operacyjne: podejście stosowane do oceny ryzyka operacyjnego, wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka operacyjnego;

e) ryzyko stopy procentowej w portfelu bankowym: charakter tego ryzyka i podstawowe założenia poczynione przez bank (np. dotyczące wcześniejszych spłat kredytów kształtowania się depozytów bez okresu zapadalności), zmiana poziomu dochodów lub wartości ekonomicznej, spowodowana zmianą poziomu stóp procentowych, według poszczególnych walut.

Wymagane w umowie ujawnienia dotyczą jednostek stojących na czele skonsolidowanych grup bankowych (jednostek dominujących). Ujawnienia owe winny być dokonywane półrocznie. Jedyne w przypadku ogólnych zagadnień, jak np. charakterystyka celów i polityki banku w zakresie zarządzania ryzykiem, opis systemu sprawozdawczego oraz definicje, informacje te mogą być publikowane raz do roku. W odniesieniu do dużych międzynarodowych banków formułuje się wymóg cokwartalnego publikowania wskaźników adekwatności kapitałowej oraz ich komponentów, jak również informacji o tych ryzykach, które mogą podlegać gwałtownym zmianom.

Szczególnie istotną kwestią, jaka była poruszana w przypadku rozważania wymogu publikowania informacji na temat działalności banku, są informacje zastrzeżone i poufne, stanowiące tajemnicę bankową lub handlową. Ujawnienie

takich informacji może skutkować pogorszeniem pozycji konkurencyjnej banku lub nawet utratą zaufania klientów. Nie można żądać od instytucji ujawnienia danych, które naraziłyby na szwank jej dobre imię lub zaprzepaściły szanse rozwoju. Wymogi informacyjne muszą zatem odnaleźć równowagę pomiędzy potrzebą ujawnienia informacji ważnych z punktu widzenia oceny bezpieczeństwa i stabilności banku a zachowaniem tajemnicy bankowej i handlowej.

4.1. Ocena zakresu informacji ujawnianych przez banki

Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego – w ślad za wydawanymi rekomendacjami odnośnie do pożądanego zakresu ujawnień finansowych²³ – prowadzi badania dotyczące przejrzystości sprawozdań finansowych banków²⁴. Celem owych badań jest promowanie dyscypliny rynkowej poprzez identyfikację trendów w sprawozdawczości banków. Publikowane wyniki mogą także służyć jako wytyczne dla sektora bankowego, wskazując, jakie praktyki w zakresie ujawniania informacji są obecnie rozpowszechnione i w których obszarach pożądanego lub wymaganego jest zwiększenie zakresu ujawnień.

Przeprowadzane badania dotyczą zakresu informacji, wynikającego z wytycznych zawartych w nowej umowie kapitałowej i obejmują 104 pytania o szczegółowe informacje, wymagane w 12 grupach ujawnień:

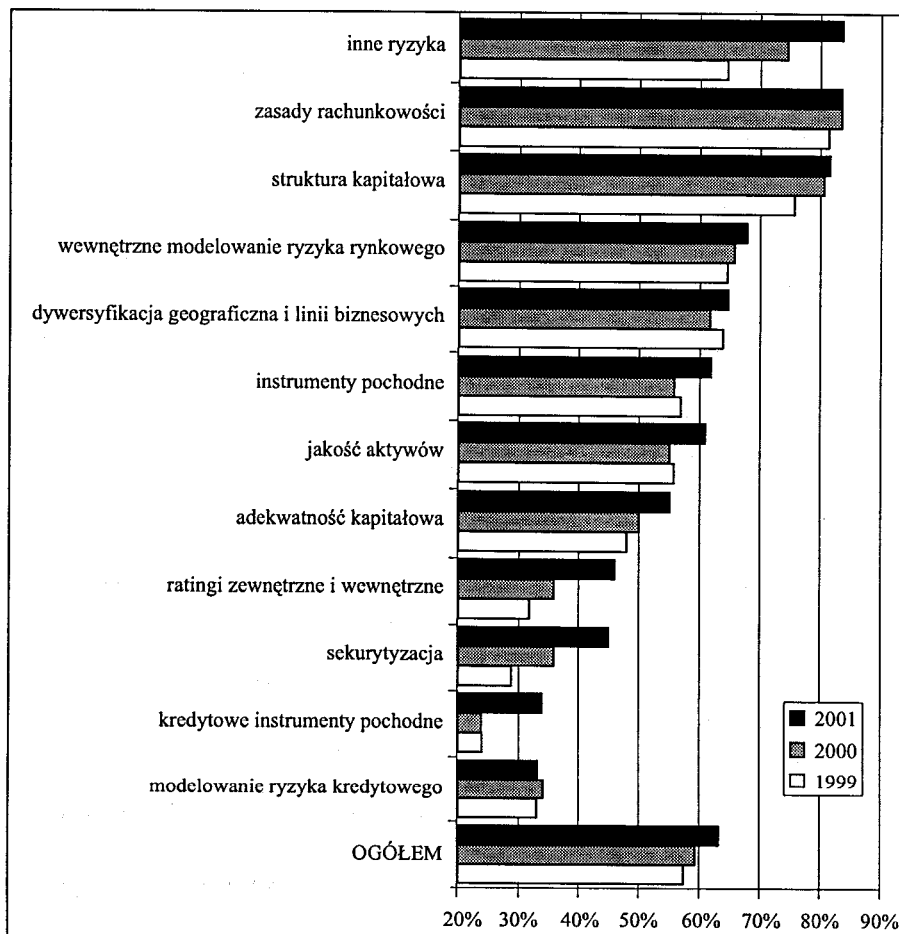
- a) struktura kapitałowa;
- b) adekwatność kapitałowa;
- c) wewnętrzne modelowanie ryzyka rynkowego;
- d) wewnętrzne i zewnętrzne ratingi;
- e) modelowanie ryzyka kredytowego;
- f) sekurytyzacja;

²³ Poza wytycznymi zawartymi w umowie kapitałowej są to np. BCBS, *Enhancing Bank Transparency...*, October 1998; BCBS, *Best Practices or Credit Risk Disclosure*, September 2000; BCBS, *Sound Practices for Loan Accounting and Disclosure*, July 1999; BCBS, IOSCO, *Recommendations for Public Disclosure of Trading and Derivatives Activities*, October 1999; Multidisciplinary Working Group on Enhanced Disclosure, *Final Report to Basel Committee on Banking Supervision, Committee on the Global Financial System of the G-10 Central Banks, International Association of Insurance Supervisors, International Organization of Securities Commissions*, April 2001.

²⁴ BCBS, *Public Disclosure by Banks: Results of the 2001 Disclosure Survey*, BIS, May 2003; BCBS, *Public Disclosure by Banks: Results of the 2000 Disclosure Survey*, BIS, May 2002; BCBS, *Public Disclosure by Banks: Results of the 1999 Disclosure Survey*, BIS, May 2001; *Trading and Derivatives Disclosures of Banks and Securities Firms*, Basel Committee on Banking Supervision, Technical Committee of the IOSCO, November 1998; *Survey of Disclosures about Trading and Derivatives Activities of Banks and Securities Firms 1996*, Basel Committee on Banking Supervision, Technical Committee of the IOSCO, November 1997.

- g) jakość aktywów;
- h) kredytowe instrumenty pochodne i inne rozszerzenia instrumentów kredytowych;
- i) pozostałe instrumenty pochodne;
- j) dywersyfikacja geograficzna oraz według linii biznesowych;
- k) zasady rachunkowości;
- l) inne rodzaje ryzyka.

Wyniki corocznych badań wskazują na stopniowe zwiększanie zakresu ujawnień: w roku 2001 raporty roczne badanych banków uwzględniały

Rys. 1. Odsetek banków ujawniających poszczególne kategorie informacji, w badaniach BCBS

Źródło: opracowanie własne na podstawie BCBS, *Public Disclosure by Banks:*

Results of the 2001 Disclosure Survey, BIS, May 2003

przeciętnie 63% elementów informacji uwzględnionych w kwestionariuszu (wynikających z wymogów umowy kapitałowej). Choć nie jest to wynik imponujący, to jednak w latach wcześniejszych wynik ten był gorszy: w roku 2000 było to 59%, a w roku 1999: 57% informacji. Więcej niż połowa banków ujawniła ponad połowę informacji, będących przedmiotem badania²⁵.

Porównanie rozpowszechnienia ujawnień w poszczególnych kategoriach w latach 1999–2001 przedstawione jest na rys. 1.

Jakkolwiek obserwowana jest stała poprawa zakresu prezentowanych informacji, to wciąż jednak wiele banków w relatywnie niewielkim stopniu wypełnia rekomendacje umowy kapitałowej. Warto przy tym zauważyć, że badaniem BCBS objęto największe banki, prowadzące działalność międzynarodową, których siedziba znajduje się w państwach członkowskich Komitetu (Belgia, Kanada, Niemcy, Hiszpania, Holandia, Japonia, Luksemburg, Szwecja, Szwajcaria, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania).

Skoro zatem największe międzynarodowe banki z najbardziej rozwiniętych rynków nie spełniają wymogów umowy kapitałowej, tym większą troską może napawać sprawozdawczość innych banków. Jakkolwiek w odniesieniu do banków nieprowadzących działalności na rynkach międzynarodowych wymogi informacyjne są niższe (nie zachodzi konieczność ujawniania niektórych rodzajów informacji), to jednak konstatacja ta budzi pewne obawy.

5. PODSUMOWANIE – KIEDY „DYSCYPLINA RYNKOWA” DYSCYPLINUJE

Dyscyplina rynkowa jest potencjalnie silnym narzędziem nadzoru nad działalnością banków, który może przyczynić się do zwiększenia ich stabilności – zarówno w odniesieniu do pojedynczych podmiotów, jak i całego sektora. Istnieje wszakże wiele warunków, które muszą być spełnione dla realizacji owego potencjału. Ponadto sama koncepcja prywatnego monitoringu i nadzoru banków ma szereg ograniczeń, silnie akcentowanych przez jej sceptyków.

Jednym z najpoważniejszych argumentów wysuwanych przeciwko dyscyplinie rynkowej jest obawa, że sektor prywatny nie jest w stanie w sposób właściwy ocenić i monitorować ryzyka podejmowanego przez bank i skutecznie wpływać na jego zachowania²⁶. Sektor publiczny nie jest także zobligowany do przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym w sektorze finansowym i podejmowaniu działań naprawczych²⁷. Niektóre badania wskazują, że choć

²⁵ W roku 2001 badanie objęło 54 banki; 10 z nich prezentowało mniej niż połowę informacji wymaganych przez bazylejską umowę kapitałową.

²⁶ J. J. Sijben, *Regulation versus Market Discipline in Banking Supervision: An Overview – Part 1*, „Journal of International Banking Regulation” 2002, Vol. 3, No. 4.

²⁷ J. J. Sijben, *Regulation... Part 2*.

inwestorzy są w stanie ocenić i monitorować sytuację finansową banków, to jednak nie można dowieść, że potrafią w sposób regularny wpływać na decyzje zarządcze kierownictwa tych instytucji²⁸.

Dyscyplina rynkowa może zadziałać wyłącznie wówczas, gdy rynek może wpływać na cenę instrumentów emitowanych przez bank, znając poziom związanego z nim ryzyka²⁹. Niezbędne jest zatem posiadanie adekwatnych informacji oraz odzwierciedlanie ich w decyzjach, wpływających na dostępność i cenę instrumentów emitowanych przez bank.

Zwraca się tu jednak uwagę na fundamentalną kwestię, a mianowicie na zakres, w jakim ceny instrumentów finansowych emitowanych przez banki faktycznie uwzględniają aktualne i odpowiednie informacje³⁰. Nie brak twierdzeń, że stuprocentowa efektywność informacyjna rynku nie jest możliwa. Wśród powodów wymienia się choćby następujące czynniki³¹:

a) informacje na ogół nie docierają do wszystkich zainteresowanych uczestników rynku w tym samym czasie;

b) różni uczestnicy inwestorzy potrzebują różnej długości czasu na przeanalizowanie informacji i podjęcie decyzji;

c) te same informacje mogą być w różny sposób interpretowane przez różnych użytkowników, co – w konsekwencji – może prowadzić do innych ocen i decyzji.

Wśród istotnych ograniczeń dyscypliny rynkowej wymienia się także relatywnie niewielki obszar jej zastosowania: mechanizmy te funkcjonują bowiem jedynie w odniesieniu do banków, których papiery wartościowe notowane są na giełdzie; dodatkowo pożyczki podporządkowane w bardzo niewielkim stopniu są wykorzystywane w finansowaniu banków³². Notowane papiery wartościowe o charakterze zobowiązań podporządkowanych są tym instrumentem, który w najwyższym stopniu mógłby przenosić sygnały dyscypliny rynkowej: z natury nie podlegają one bowiem systemowi ubezpieczeń depozytów i mają cechy czyniące je szczególnie interesującymi dla banków (możliwość zaliczenia do funduszy własnych w rachunku adekwatności kapitałowej). Tym samym informacje o popycie na takie papiery i cenie akceptowanej przez rynek stanowią mogą bardzo czytelną informację na

²⁸ R. R. Bliss, M. J. Flannery, *Market Discipline in the Governance of US Bank Holding Companies: Monitoring vs. Influencing*, „SSRN Working Paper Series”, March 2001.

²⁹ J. Blum, *The Limits of Market Discipline in Reducing Banks' Risk Taking*, „Swiss National Bank Working Paper” 2000, No. 00.08.

³⁰ A. Sironi, *Testing for Market Discipline in the European Banking Industry: Evidence from Subordinated Debt Issues*, „Journal of Money, Credit, and Banking” 2003, Vol. 35, No. 3.

³¹ K. Jajuga, K. Kuziak, P. Markowski, *Inwestycje finansowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1997, s. 76.

³² S. Kwan, *The Promise and Limits of Market Discipline in Banking*, „FRBSF Economic Letter”, 13.12.2002, No. 36.

temat oceny kondycji finansowej i bezpieczeństwa banku³³. W warunkach polskich obydwie te ograniczenia są szczególnie istotne. Akcje jedynie niewiele ponad 1/5 banków komercyjnych notowane są na giełdzie papierów wartościowych. Zobowiązania podporządkowane zaś stanowią bardzo niewielką część pasywów i przyjmują formę pożyczek udzielanych przez inne podmioty gospodarcze (zwykle banki).

Niektóre badania wskazują jednak, że nie zawsze emisje długu podporządkowanego i obserwacja reakcji rynku, są narzędziem wystarczającym do dyscyplinowania banków³⁴. Istnieje bowiem szereg warunków, które winny być spełnione dla wydobywania efektów nadzoru rynkowego.

Istnienie efektywnej dyscypliny rynkowej uzależnione jest od kilku czynników³⁵:

- a) istnienia dobrze rozwiniętych rynków papierów wartościowych;
- b) stopnia rozwoju sektora bankowego;
- c) emitowania przez banki dłużnych papierów wartościowych o charakterze podporządkowanym;
- d) istnienia wysokiej jakości standardów rachunkowości i nadzoru nad wiarygodnością sporządzanych sprawozdań;
- e) dostępu do wiarygodnych, kompletnych, aktualnych informacji o profilu ryzyka ponoszonego przez bank;
- f) właściwego zrozumienia i interpretacji ujawnianych przez bank;
- g) skali zasięgu „sieci bezpieczeństwa” (gwarantowania depozytów, pomocy państwa dla upadających banków, finansowanie przez bank centralny) i braku założenia o istnieniu mechanizmów ochronnych ze strony

³³ Należy tu jednak podkreślić, że niektóre badania wykazują, że ceny dłużnych instrumentów podporządkowanych nie zawsze w dobry sposób odzwierciedlają związane z nimi ryzyko – patrz np. U. W. Birchler, D. Hancock, *What Does the Yield on Subordinated Bank Debt Measure?*, BIS, Banking and Financial Stability: A Workshop on Applied Banking Research, Rome, March 2003 (www.bis.org); D. M. Covitz, D. Hancock, M. L. Kwast, *Market Discipline in Banking Reconsidered: The Roles of Deposit Insurance Reform, Funding Manager Decisions and Bond Market Liquidity*, „FEDS Working Paper”, October 2002, No. 46.

³⁴ Szerzej: R. Garver, *Skepticism Rising on Market as Regulator*, „American Banker” 2001, Vol. 166, Issue 14.

³⁵ A. Sironi, *Testing for Market Discipline in the European Banking Industry: Evidence from Subordinated Debt Issues*, „Journal of Money, Credit, and Banking” 2003, Vol. 35, No. 3; J. A. Lopez, *Disclosure as a Supervisory Tool: Pillar 3 of Basel II*, „FRBSF Economic Letter”, 1.08.2003; J. R. Barth, G. Capiro, R. Levine, *Bank Regulation and Supervision: What Works Best?*, „NBER Working Paper” 2002, No. 9323; E. Nier, U. Baumann, *Market Discipline, Disclosure and Moral Hazard in Banking*, Paper 664 on the Conference of European Finance Association, 2003; B. E. Gup, *Market Discipline: Is It Fact or Fiction?*, „SSRN Working Paper Series”, August 2003; F. S. Mishkin, *Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries*, „NBER Working Paper” January 2001, No. 8087; A. Demirgüç-Kunt, H. Huizinga, *Market Discipline and Financial Safety Net Design*, „World Bank Working Paper” 1999, No. 971.

państwa – w przypadku upadłości banku jego wierzyciele muszą mieć świadomość narażenia na straty;

h) występowania reakcji banków na sygnały rynkowe.

Badania potwierdzają, że w krajach, w których nadzór bankowy stawia silne wymogi dotyczące ujawniania przez banki informacji i ułatwia prywatny monitoring banków, podmioty te mają mniejsze trudności w pozyskaniu zewnętrznych funduszy. Im większy wszakże hazard moralny – np. wynikający z hojności i skali działania sieci bezpieczeństwa (np. systemu gwarantowania depozytów) – tym wyższe trudności z pozyskaniem funduszy³⁶. Pozarynkowa ingerencja państwa zniekształca bowiem sygnały rynkowe i zachęca banki do podejmowania nadmiernego aniżeli to uzasadnione ryzyka.

Samodzielne funkcjonowanie nadzoru prywatnego skazane jest na niepowodzenie. Dyscyplina rynkowa jest najbardziej efektywna wówczas, gdy jest komplementarna wobec instytucjonalnego nadzoru bankowego³⁷. Funkcjonowanie mechanizmów monitoringu prywatnego usprawnia – a nie zastępuje – nadzór nad sektorem bankowym i umożliwia wcześniejsze wykrywanie sygnałów zagrożeń i wymuszanie na bankach podjęcia działań korekcyjnych. Tym samym zwiększa się stabilność poszczególnych banków oraz całego systemu finansowego. Zmniejsza się zatem ryzyko upadłości banków i kryzysu systemu bankowego, a w konsekwencji obniżeniu ulegają koszty rządowej pomocy dla upadających banków³⁸.

Monika Marcinkowska

MARKET DISCIPLINE – DOES PRIVATE MONITORING INCREASE THE SAFETY OF BANKING SYSTEM?

(Summary)

The article outlines the issues of market discipline – that is the private monitoring and oversight over banks. Market discipline is considered to be an important component of the supervisory system, which can significantly influence the stability of individual institutions, as well as the whole banking system. The paper presents the theoretical considerations about private monitoring and the possibilities of its widespread application. The recommendations of Basel Committee on Banking Supervision are discussed. The discussion of conditions for the limits and the conditions for effective market discipline is the complement for those considerations.

³⁶ Por. np. T. Beck, *op. cit.*, J. R. Barth, G. Capiro, R. Levine, *op. cit.*

³⁷ Ch. W. Calomiris, *Can Emerging Market Bank Regulators Establish Credible Discipline? The Case of Argentina 1992-99*, „NBER Working Paper” May 2000, No. 7715.

³⁸ P. Honohan, *Banking System Failures in Developing and Transition Countries: Diagnosis and Prediction*, „BIS Working Papers” January 1997, No. 39; Ch. W. Calomiris, J. R. Mason, *How to Restructure Failed Banking Systems: Lessons from the US in the 1930's and Japan in the 1990's*, „NBER Working Papers”, April 2003, No. 9624.